

“Sortieren, Gentlemen!”

Wolf Schneider: *Speak German! Warum Deutsch manchmal besser ist*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Verlag 2008. 192 sider. € 14,90.

Sprogprofessor Peder Skyum-Nielsen fra Syddansk Universitet henviste for nylig (i forbindelse med udgivelsen af sin bog *Godt danske*) til den tidligere tyske leder af Goethe-instituttet, Christoph Bartmann, der var blevet bedt om at vurdere, hvad der kendetegnede danskerne. Til det sagde han: “Danskerne er det folk, der går rundt og siger: ‘Hva’ si’r du?’ til hinanden”.

At tyskerne imidlertid står over for sproglige udfordringer, der på mange måder svarer til danskernes, fremgår af en lille, i formen uprætentiøs, men overordentlig veloplagt og velskrevet bog af den tyske journalist og litterat Wolf Schneider. Bogen hedder *Speak German! Warum Deutsch manchmal besser ist* og indeholder først og fremmest en kritik af den flodbølge af dårlige og halvfærdige engelske ord og vendinger (*countdowns, downsizings, city calls* og *service points*), der i disse år skyller ind over det tyske omgangssprog.

Det er væsentligt at fastslå, at Schneider ikke er “purist” eller principiel modstander af anglicismer eller fremmedord og sproglige lån. Hans anliggende er derimod at skelne imellem den gode og nyttige – måske ligefrem uundgåelige – import på den ene side og den meningsløse og kommunikationsforstyrrende smiden om sig med udenlandske fraser på den anden. Med Schneiders ord: “Sortieren, Gentlemen!”.

Tysk har – ganske ligesom dansk – gennem mange århundreder vist sig i stand til at indoptage lån fra andre sprog. Latinske, franske og engelske ord og udtryk har fun-

det deres vej ind i tysk, udfyldt “huller” eller øget nuancerigdommen i sprogets udtryksmidler. Ikke mindst har engelsk, som Schneider peger på, været leveringsdygtigt i en stribe korte, fyndige udtryk, som det tyske sprog (ligesom det danske) ofte har gjort flittig brug af: *bar, fan, flirt, sex* og *sport* hører til Schneiders eksempler på gode engelske lån, som ingen kunne drømme om at undvære. Undertiden har tyskerne skabt deres helt egne “pseudoanglicismer” ved at give et engelsk ord en betydning, som englændere og amerikanere aldrig har kendt (lån af *smoking*-typen, som vi også kender fra dansk). På godt tysk hedder en mobiltelefon en *Handy*, et ord, som Schneider finder kort, brugbart og velklingende. *Handy* er sågar blevet foreslået indført i USA i sin nye betydning som erstatning for det mere klodsede *cell phone* (af Dan Hamilton, professor ved Johns Hopkins University, Baltimore).

I det hele taget er Schneider fuld af beundring for det engelske sprog og dets mange fine nuancer; men tillige nærer han en dyb kærlighed til det tyske sprog med dets klarhed, fortættede udtrykskraft og rigdom på nuancer. Sans for og kærlighed til begge sprog er for Schneider netop ikke udtryk for nogen modsætning. Og at tysk er og bør være et “verdenssprog” i egentligste forstand, er Schneider ikke i tvivl om. Bl.a. kan han henvise til, at tysk er det sprog, som den største mængde litteratur (fra alle sprog) oversættes til. Tysk fungerer altså i en vis forstand som verdenslitteraturens “centralarkiv”.

Sprogrøgt og naturlig sprogudvikling

Den, der, som Schneider, forholder sig kritisk til igangværende sprogforandringer – f.eks. invasionen af engelske lån – vil i Tyskland blive mødt med holdninger og argu-

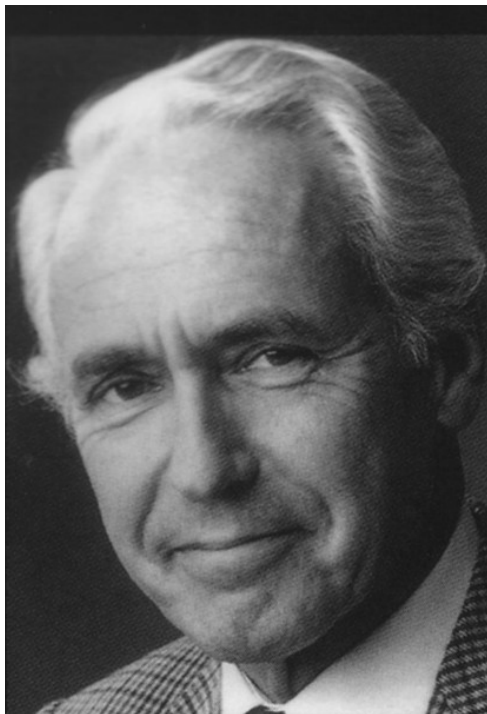
menter, som er velkendte fra den danske debat. Sproget “udvikler sig”, hedder det i Tyskland som i Danmark. Eller lidt anderledes udtrykt: Der er, principielt og på forhånd, aldrig grund til at bekymre sig over forandringer, for sproget forandrer sig jo hele tiden. Sproget sørger for sig selv – derfor skal det nok klare sig.

Vi kender de tilsvarende slagord i dansk sammenhæng. Schneider tager påstanden om, at sproget ganske enkelt “udvikler sig”, ændrer sig, uden at nogen kan gribe ind og påvirke retningen, under kritisk behandling. Et levende sprog er lige præcis ikke underlagt en mystisk størrelse som “udviklingen”. Det er netop i den forstand en levende størrelse, at det er levende, konkrete mennesker, der hele tiden bruger det og dermed bestemmer – eller er med til at bestemme – hvordan det skal udvikle sig og forandres. Alle de mange mennesker, der dagligt udtrykker sig, påvirker sproget med det, de siger og skriver, lige så vel som med det, de ikke siger og ikke skriver. Og nogle påvirker selvfølgelig sproget i højere grad end andre, nemlig de, der bruger det mest aktivt og får flest i tale – digtere og præster, lærere, journalister – og i dag selvfølgelig også reklamemagere, popstjerner og tv-skærmens hurtignakkere.

For konkret at vise, hvordan sproget netop ikke bare “udvikler sig” i en retning, som ingen kan stille noget op imod, fremdrager Schneider en række historiske eksempler på, at det tyske sprog er blevet påvirket eller, om man vil, med fuldt overlæg “styret” i en bestemt retning af bestemte personer:

1) Martin Luther skabte med sin bibeloversættelse det tyske skriftsprog, der blev grundlaget for nyhøjtyisk.

2) Bismarck gennemførte en reform af det tyske postvæsenes sprog og fik franske og italienske udtryk erstattet af tyske (f.eks.

Wolf Schneider

Postanweisung i stedet for *Mandat*).

3) Rudolf Augstein, grundlæggeren af *Der Spiegel*, er ophavsmand til adskillige nydannelser i efterkrigstidens tyske avissprog, nydannelser, der i stort omfang også har sat sig igennem i dagligsproget.

4) Feministen Alice Schwarzer havde siden held til at få indført den ejendommelige fordobling af udtryk for personer, hvor den kvindelige form altid udtrykkeligt nævnes sammen med den mandlige: *Wählerinnen und Wähler*, *Demonstrantinnen und Demonstranten*. Denne sprogbrug er næppe gået ind i det daglige omgangssprog, men præger i stort omfang politikeres, embedsmænds, videnskabsfolks og journalisters måde at tale og skrive tysk på. I nyere tid er det også blevet meget udbredt med ortografiske problematiske former som *WählerInnen*, *DemonstrantInnen* osv.

5) “Black Panther”-bevægelsen i USA i

1960'erne var med til bevidst at omforme den acceptable sprogbrug på bestemte punkter; således er det også i Tyskland blevet normen, at negre skal benævnes *sorte*.

Såvel enkeltpersoner som bevægelser har altså påviseligt magt til og mulighed for at ændre og påvirke de manges sprogbrug og dermed bestemme sprogets "udvikling" på konkrete punkter. Nogle gange sker det, som Schneider viser, ganske bevidst. På den baggrund virker det ejendommeligt, at ethvert forsøg på at drage omsorg for et levende sprog, f.eks. ved at bevare dets særlige nuancerigdom eller påpege uheldige nydannelser, automatisk mødes med den bevisligt forkerte henvisning til sprogets uafvendelige "udvikling", som intet menneske kan styre. Vist forandrer sproget sig til stadighed; men det er ikke en besynderlig metafysisk størrelse kaldet "udviklingen", der påvirker og styrer de forandringer, som finder sted. Det er derimod levende mennesker, der står bag. Nogle gange virker det – i Tyskland som i Danmark – som om de eneste mennesker, der ikke må have lov til at forsøge at påvirke sproget, er dem, der holder af deres modersmål og ønsker at tage vare på det. Så bliver det med ét slag til noget mistænkeligt at ville "styre" sprogudviklingen i en bestemt retning. Det bliver udlagt som en kunstig bestræbelse på at påvirke en "udvikling", som skal have lov til at gå "sin egen gang", skønt lige netop denne forestilling, som Schneider viser, er udtryk for en illusion.

Manglende sans for eget sprog

I sidste ende er det selvfølgelig manglende sans for ens eget sprog, der fører til den ukritiske omfavnelser af en i reglen overfladisk og nuancefattig jargon bestående af

engelske gloser. Reklame- og management-sproget er det mest oplagte og grelleste eksempel på denne jargon, som på overfladisk vis associeres med globalt udsyn og orientering mod fremtiden. Schneider kan opregne kostelige eksempler på hulheden i denne jargon, der i mange tilfælde er alt andet end funktionel og praktisk.

Masser af tyskere forstår ganske enkelt ikke meningen med de engelske fraser, reklamefolkene bombarderer dem med. Kommunikationen mislykkes med andre ord. Tv-kanalen SAT 1 havde lanceret slagordet "Powered by emotion"; to tredjedele af de tyske forbrugere, som reklamen var rettet imod, havde imidlertid ingen anelse om, hvad det skulle betyde, men gættede på alle mulige andre betydninger end den oprindeligt tænkte ("Kraft durch Freude" f.eks.). Undersøgelsen fik kanalen til at ændre sit slagord til: "SAT 1 zeigt's allen"!

Alvorligere er formentlig den udvikling, der har ført til, at tyske videnskabsfolk på kongresser og lignende arrangementer i stigende grad insisterer på at tale til og med hinanden på dårligt engelsk i stedet for at bruge deres eget sprog, der naturligvis rummer langt større muligheder for tankens og samtalens mange nødvendige nuancer. Den overhåndtagende brug af engelsk i akademiske sammenhænge formidler desuden et – falsk – indtryk af, at al videnskabelig fornyelse stammer fra den engelsksprogede verden, og at Tyskland og andre landes forskere har en rent modtagende rolle.

Schneider kommer vidt omkring. Skolevæsenet har naturligvis sin store del af ansvaret for at holde sansen for sproget ved lige hos nye generationer, først og fremmest ved ikke at nægte dem adgang til landets litterære arv. Og så er der det særligt tyske skyldkompleks, der tilsyneladende bibringer

